

Sovon-Nieuws 1

31e jaargang
maart 2018

In dit nummer o.a.:

- Roodstuitwaluw passeert vooral tijdens de voorjaarstrek
- Indrukken van de midwintertelling 2018
- Twee verschillende Grutto's op slaappleatsen
- Jaar van de Huiswaluw meedoen vanuit je tuinstoel
- Meer onderzoek naar de Zwarte Specht
- MUS, deelname in de plus, meer soorten in de min

Vierdubbele koorts!

Sovon-Nieuws

Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, de vereniging en andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Loes van den Bremer & Albert de Jong. Fotoredactie Harvey van Diek. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap

Contributie: € 17,50; (oud)waarnemers, leden van Vogelwerkgroepen en jongeren betalen € 14,50. Sovon-leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 34,50).

Zie voor lid worden en diverse tarieven www.sovon.nl/lidmaatschap.

Bestuur

Voorzitter Roelof ten Doesschate

Secretaris Susan Kaak

Penningmeester André Stougie

Overige bestuursleden Jaap van Gent, Lilian van den Aarsen, Ben van Os en Marcel Visser

E-mail: bestuur@sovon.nl

Bureau

Kantoor Sovon te Natuurplaza, Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

IBAN: NL57 RABO 0105 1170 56

Ledenraad

Kijk op sovon.nl/ledenraad voor de vertegenwoordiger(s) vanuit uw district.

E-mail: ledenraad@sovon.nl

Directeur Theo Verstrael

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeleid en natuurbescherming. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit. Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en in opdracht van WOT N&M, het Ministerie van LNV, Rijkswaterstaat en de provincies.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.

ISSN 1383-0635.

Foto boven:

Theo Verstrael (Harvey van Diek)

Foto's omslag:

Grote Barmsijs, Oosterwolde Fr, 10 jan 2018.

Foto: Ruurd Jelle van der Leij

Arend de Jong. Foto: Rob Buijter

Op het moment van schrijven van dit voorwoord tuimelt Nederland van de ene in de andere koorts. De nationale schaatsploeg heeft in Zuid-Korea verrassend gepresteerd in zelfs twee disciplines en zorgde zo voor een ware Olympische koorts; zelfs op het Sovon-kantoor werd af en toe een wedstrijd bekeken. Vervolgens zorgde een gemene griep dat veel landgenoten met koorts thuis op bed lagen. En alsof het allemaal niet genoeg was besloot een hoge drukgebied boven Rusland te gaan liggen waardoor er onverwacht een heuse schaatskoorts opstak, gepaard gaande met bezorgde deskundigen die waarschuwen voor te vroeg massaal op natuurijs schaatsen. Dat was grotendeels tegen dovemans oren gericht, natuurlijk.

Bij Sovon is nog sprake van een andere 'koorts', namelijk het afronden van de nieuwe atlas. De redacteurs Fred Hustings en Kees Koffijberg hebben een topprestatie geleverd met het tijdig aanleveren van alle soortteksten bij de uitgever. Dat betekende 321 maal doorlezen van vooral andermans teksten, checken op redactionele en inhoudelijke kwaliteit, op een goede verbinding tussen tekst en verspreidingskaarten, op verwijzingen naar literatuur en vooral op consistentie. Een echte megaklus die nog eens verre van klaar is. Want de uitgever is momenteel bezig met het opmaken van de soortpagina's die vervolgens allemaal opnieuw kritisch tegen het licht moeten worden gehouden. Zijn de teksten volledig, kloppen de legenda's, zitten er geen afbreekfouten in? En dan moet het werk aan de redactie van de algemene hoofdstukken nog beginnen, om maar te zwijgen over tijdrovende klussen als index, inhoudsopgave en literatuurlijst.

Op 24 november gaat de nieuwe atlas gepresenteerd worden op een mooi feestje voor eenieder die op welke manier dan ook aan de atlas heeft bijgedragen. Als we straks het boek in handen hebben zal de atlaskoorts wel weer even de kop opsteken, waarschijnlijk in een milde vorm. De megaklus van het tellen zelf is dan al enige tijd achter de rug, de megaklus van de bewerking tot kaarten van de enorme hoeveelheid gegevens ligt nog redelijk vers in het geheugen, de megaklus van het schrijven is dan nog bijna voelbaar. Maar wat zal overheersen is het besef dat er een standaardwerk is gerealiseerd waarmee de Sovon-tellers zich opnieuw op een fantastische wijze profileren. Dus dat beetje koorts, daar komen we wel weer overheen...

● *Theo Verstrael*

Foto: Peter Eekelder

Misschien nog geen temperatuur om er in korte broek op uit te trekken, maar het broedseizoen is al wel begonnen.

Voor de komende tellingen zie sovon.nl/teldata

Roodstuitzwaluw passeert vooral tijdens de voorjaarsstrek

Roodstuitzwaluw, Breskens.
Foto: Arjan Boele

Om het voorkomen van de Roodstuitzwaluw te beschrijven zijn de databases gecombineerd van het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels (BSP; 1989-2017), Waarneming.nl (1954-2017), Trektellen.nl (1985-2017) en de CDNA (Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna, dutch-avifauna.nl, 1954-2004; sinds 2005 worden waarnemingen niet meer beoordeeld). Na het zo goed mogelijk eruit filteren van dubbele en vervolgwarnemingen bleven 298 gevallen over van in totaal 338 vogels.

Herkomst

De Roodstuitzwaluw broedt in het Middellandse Zeegebied en Midden-Oosten. De Europese vogels overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahara. Er worden 10 ondersoorten herkend waarvan *rufula*, de Europese broedvogel is. De Europese populatie wordt geschat op 1,5-3,3 miljoen paren (species factsheet, bird-life.org) met een matige toename in 1998-2015 (EBCC.info).

Roodstuitzwaluwen die in het voorjaar in Nederland opduiken, zijn waarschijnlijk meestal vogels die op de trek vanuit Afrika naar de broedgebieden te ver zijn 'doorgeschoten'. Ook bij vogels later in het jaar zal het veelal Europese broedvogels betreffen, hoewel ringterugmeldingen ontbreken. Een oostelijke herkomst valt echter niet altijd uit te sluiten, zoals blijkt uit meldingen van één van de Oost-Aziatische ondersoorten (*daurica/japonica*) in o.a. België, Zweden,

In het Jaar van de Huiszwaluw aandacht voor een andere zwaluw met een lichte stuit, de Roodstuitzwaluw. Deze zeldzame soort wordt met name gezien op frequent in het voorjaar bezette trektelposten langs de kust, maar kan in principe overal opduiken.

Noorwegen, Finland en Schotland. Een vogel met kenmerken van één van deze ondersoorten werd op 26 mei 2013 gefotografeerd bij IJmuiden maar is (nog?) niet aanvaard door de CDNA.

Toename en meestal solitair

De eerste drie Roodstuitzwaluwen voor Nederland werden gezien in Bergen NH (mei-juni 1954), Veenendaal Ut (mei 1978) en Ameide ZH/Lopik Ut (april 1982). Na solitaire vogels in oktober 1983 en oktober 1985 is de soort vanaf 1988 een vrijwel jaarlijkse gast (m.u.v. 1997) met een toename tot gemiddeld bijna 16 vogels in 2003-17 (figuur 1). Het beste jaar was 2011 met 33 vogels (27 gevallen) in het voorjaar, waarvan 25 langs elf verschillende trektelposten.

Roodstuitzwaluwen zijn meestal solitair en vaak te vinden in groepen zwaluwen (met name Boerenzwaluwen). Ronduit spectaculair was het vijftal dat van 27 oktober t/m 1 november 1989 op Texel optrok met enkele Boeren- en Huiszwaluwen. Tot dat moment waren slechts achtmaal solitaire vogels gezien in Nederland. Pleisterende groepjes zijn nog steeds zeldzaam. De database bevat drie pleisterende duo's en één trio (19 april 2004, Rinselven Cranendonck NB). Meldingen van 2 langstreckende vogels op één plek komen met name vanaf trektelposten, een klein deel ervan passeerde ook echt samen. Een dag met drie trekkers is tot nu alleen op Breskens Zl (tweemaal) gelukt.

Seizoenspatroon

In het voorjaar worden de eerste Roodstuitzwaluwen meestal in april gezien,

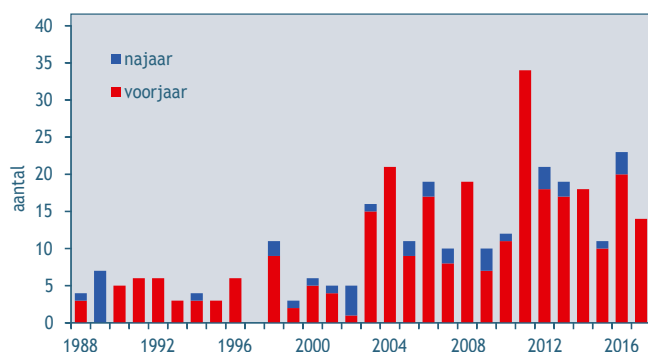
met vroege waarnemingen op 1 april (1992) en 5 april (2005). De enige maartwaarneming komt uit 1998 (29 maart, Breskens).

Na een piek in de eerste pentade van mei, neemt het aantal snel af en vanaf juni is deze zwaluw zeldzaam (figuur 2). Het najaarsvoorkomen valt in het niet bij dat in het voorjaar en speelt zich af in september-oktober (mediane datum 25 september, gebaseerd op slechts 41 vogels). Opvallend laat zijn de waarnemingen van enkele trekkers (De Nolle, Vlissingen Zl en Kamperhoek Fl op 22 november 2002 resp. 29 november 2006) en een pleisteraar (Terneuzen, 20 november 2009).

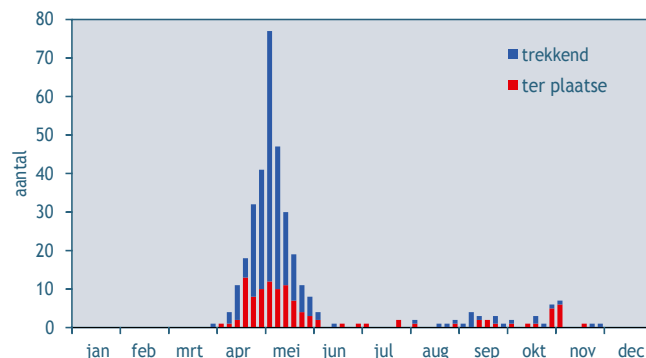
Verspreiding

De meeste 'Roodstuiten' worden gezien in de kuststrook. In het noorden van het land vallen de aantallen op van de Eemshaven (19 gevallen/20 vogels) en Texel (26/31). Telpost Breskens is met 76 langstreckende vogels veruit de beste plek in ons land. Sinds de eerste waarneming op 2 mei 1990 wordt de soort er vrijwel jaarlijks gezien, met een maximum van 10 vogels in het voorjaar van 2008. Het seizoenspatroon van de Roodstuitzwaluw lijkt er veel op dat van de Boerenzwaluw (mediane datum in 1990-2017 4 mei resp. 9 mei). Op die telpost is het dan ook een sport om in de stroom 'Boertjes' een 'Roodstuit' eruit te halen op basis van de lichte keel en stuit en de scherp begrensde zwarte onderstaartdekveren. Beide soorten trekken er gemiddeld vroeger langs dan Huiszwaluw (mediane datum 22 mei) en iets na Oeverzwaluw (30 april).

In het binnenland is Roodstuitzwaluw

Figuur 1. Roodstuitzwaluw. Aantal vogels per voor- en najaar (1988-2017). De vijf gevallen vóór 1988 staan in de tekst vermeld.

Figuur 2. Roodstuitzwaluw. Seizoenspatroon in 1954-2017 (totaal aantal per vijfdaagse periode).

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Rob was acht jaar lang een gewaardeerd bestuurslid, fanatiek vogelaar én onderzoeker.

Doelstelling

Met het fonds willen we een bijdrage leveren aan de totstandkoming van (populair) wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. De publicaties zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en-overdracht. Publicaties over vogelonderzoek door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon hebben een pré. Zo wil Sovon met het fonds een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna of een jubileumoverzicht. Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en (indien mogelijk) een bijdrage van Sovon.

Recent gesteunde projecten

- *Jubileumnummer Drentse Vogels* - special over de Vogelatlas (Werkgroep Avifauna Drenthe)
- *Boek Fraaie schepsels* – De grote stern in Nederland (Ed Buijsman)
- *Boek Griend* – eiland voor vogels (Jan Veen en Hanneke Dallmeijer)
- *Avifauna Biesbosch* (Vogelwerkgroep Biesbosch/Stichting Natuur- en Vogelwacht)

Hoe kunt u bijdragen?

Er wordt goed gebruik gemaakt van het Fonds. Dat is mooi, maar dat betekent ook dat het fonds financiële aanvulling goed kan gebruiken. Wilt u meehelpen publicaties over vogelonderzoek tot stand te brengen? Dat kan op de volgende manieren:

- Een eenmalige donatie;
- Een periodieke schenkingsovereenkomst (volledig aftrekbaar van de belasting!);
- Een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen;
- En natuurlijk: u kunt ook helpen het Fonds bekend te maken bij andere mogelijke belangstellenden. Hoort, zegt het voort.

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

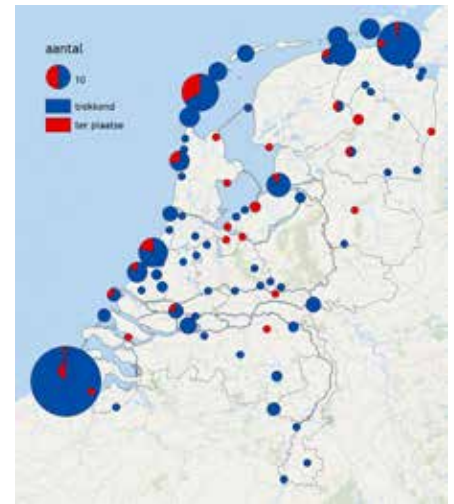
een zeldzame soort, zoals ook blijkt uit het aantal vogels per provincie (hierbij zijn 4 vogels die in meerdere provincies rondvlogen dubbel gerekend). De vijf kustprovincies voeren de boventoon (Zeeland, Zuid- en Noord-Holland, Friesland, Groningen resp. 98, 45, 52, 27 en 58 vogels). Flevoland (18) doet het relatief goed dankzij o.a. de stuwings bij telpost Kamperhoek (8 in het voorjaar en 1 in het najaar). Noord-Brabant (13) en Drenthe (11) halen eveneens de dubbele cijfers maar dit kan (nog) niet gezegd worden van Gelderland en Utrecht (beide 7), Limburg en Overijssel (beide 3).

Van de 297 voorjaarsvogels is driekwart van de vogels alleen langsvliegend gezien (48% bij een telpost, 27% elders) en een kwart was enige tijd ter plaatse. Bij de 41 najaarsvogels was het aandeel trekkers (34% bij een telpost, 17% elders) en pleisteraars (49%) vrijwel gelijk.

Elders in Europa

Van alle vogels in Nederland komt 88% uit het voorjaar, redelijk vergelijkbaar met België (83%). Ook in andere landen ten noorden van het broedgebied overheersen meldingen in het voorjaar (tabel 1). In België en Nederland verschijnen de vogels gemiddeld eerder dan in Noord-Europa (mediane datum 29 april en 5 mei resp. 15-23 mei). De paar waarnemingen op de Faeröer en IJsland vallen eveneens laat in het voorjaar.

Op trektelposten langs de kusten van Frankrijk, België en Nederland is er vrij-

Figuur 3. Roodstuitzwaluw. Verspreiding in 1954-2017. Totaal per locatie, met onderscheid tussen trekkers en pleisteraars.

wel geen verschil in mediane datum (2-4 mei). Op telpost Spurn Bird Observatory, aan de overzijde van de Noordzee, passeren de Roodstuitzwaluwen gemiddeld een week later (10 mei); vrijwel gelijk met Boerenzwaluw: 11 mei).

Met dank aan alle waarnemers voor hun meldingen en de regionale contactpersonen (BSP) en admins (Waarneming.nl) voor het controleren van de gegevens.

● Arjan Boele & Erik van Winden

	mediaan (vj)	wrn. (ex.)	%voorj	vroegste	laatste	periode	bron
België	29 april	43 (54)	83	7 apr	17 nov	1982-2017	belgianrbc.be
Nederland	5 mei	298 (338)	88	29 mrt	29 nov	1954-2017	zie tekst
Zweden	15 mei	85 (89)	96	18 apr	1 okt	2003-2011	tarsiger.com
Denemarken	16 mei	72 (75)	88	10 apr	26 okt	1954-2003	netfugl.dk
Finland	19 mei	66 (69)	99	19 apr	6 jul	1976-2017	tarsiger.com
Noorwegen	23 mei	47 (48)	85	25 apr	25 aug	2003-2011	tarsiger.com
Polen	n.v.t.	13 (15)	87	9 apr	23 nov	1982-2017	Awifauna Polski, clanga.pl
Faeröer	n.v.t.	2 (2)	100	17 mei	28 mei	2009-2017	netfugl.dk
IJsland	n.v.t.	2 (2)	100	30 mei	3 jun	1988-2017	notendur.hi.is
Pointe de Grave (Fr)*	3 mei	70 (105)	n.v.t.	29 mrt	29 mei	1987-2017	migration.net
België (alle telposten)*	2 mei	28 (34)	n.v.t.	10 apr	10 mei	2005-2017	trektellen.nl
Breskens*	4 mei	56 (75)	n.v.t.	29 mrt	28 mei	1990-2017	trektellen.nl
Noord-Nederland*	3 mei	27 (28)	n.v.t.	18 apr	19 mei	2007-2017	trektellen.nl
Spurn Bird Obs. (Eng)*	10 mei	33 (42)	n.v.t.	31 mrt	8 jun	2006-2017	trektellen.nl

Tabel 1. Roodstuitzwaluw. Overzicht van het voorkomen in enkele Europese landen en op voorjaarstrelposten (*) met o.a. de mediane datum in het voorjaar (bij >25 waarnemingen), het aantal waarnemingen (landen) of dagen (telposten) en aantal exemplaren, het aandeel voorjaarsvogels en de vroegste en laatste melding. De periode start in principe met het jaar van de eerste waarneming en loopt tot en met 2017 m.u.v. Zweden, Noorwegen en Denemarken. Telpost 'Noord-Nederland' is de samenvoeging van de posten Noordkaap, Kustweg-Lauwersmeer en Eemshaven.

Indrukken van de midwintertelling 2018

De 52e midwintertelling was uitgesmeerd over twee weekenden: de uitgebreide telling in het binnenland was in het weekend van 13 januari en de integrale telling van het Waddengebied viel (door het tij) een week later. Het weer was wat tegenwoordig typisch Nederlands winterweer is: grijs, somber (maar geen tot weinig neerslag), en met een temperatuur van rond de vijf graden.

*Kleine Zwanen.
Foto: Cor Fikkert*

Net als een jaar eerder verkozen veel tellers de zondag om hun telling uit te voeren vanwege het wat betere weer. Tussen de twee telweekenden in kregen we overigens nog een aardige storm te verduren die rond het Sovon-kantoor heel wat bomen om kreeg. Er wordt hier nog steeds gezaagd...

Veel tellingen al binnen

Door de snelle invoer - zowel met Avimap, waarmee momenteel ongeveer een kwart van de tellingen binnenkomt, als via de nieuwe online invoer - zijn inmiddels al meer dan 4000 tellingen ingevoerd, een absoluut record. Veel dank voor het snelle insturen! Het totaal aantal vogels ligt momenteel rond de 4,8 miljoen. Dat is wat lager (ondanks het hogere aantal ontvangen tellingen) dan vorig jaar, toen op moment van schrijven de 5 miljoen al dicht werd benaderd.

*Een groep Grote Zilverreigers op een akker bij Duiven Gl.
Foto: Rob Zweers*

Kentering in top drie

Er lijkt een kentering te zijn in de kop van het klassement. Niet alleen zijn de totaalaantallen van de top drie beduidend lager dan in voorgaande jaren, het lijkt erop dat de jarenlange koploper onttroond is. De (voorlopige) koploper van de telling van 2018 is de Brandgans met 680.000 vogels, gevolgd door 670.000 Kolganzen en 550.000 Smienten. Omdat nog niet alle tellingen binnen zijn, zullen de aantallen ongetwijfeld nog stijgen en wellicht eindigt de Kolgans toch nog op nummer één, maar de toon lijkt wel gezet.

Veel reigers, weinig ganzen

Reigers lijken het goed te hebben gedaan. Grote en Kleine Zilverreiger en Blauwe Reiger staan vooralsnog dik in de plus. Wellicht zijn beide grote soorten geholpen door een goede muizenstand? Tot in december werden flink lagere aantallen

arctische ganzen geteld. Veel tellers vroegen zich af waar 'hun' ganzen bleven. Uit aflezingen bleek dat een deel oostelijker zat, waaronder in Litouwen. In januari trokken de aantallen weliswaar bij, maar het totaal bleef lager dan in voorgaande jaren. Naast de eerder genoemde ganzensoorten lijken ook Grauwe Gans en zeker Kleine Rietgans veel lager uit te komen. Hetzelfde geldt ook voor de Kleine Zwaan, die op een dieptepunt afstevent. Veel zwanen verbleven in december nog in Duitsland, waar voldoende voedsel op de akkers aanwezig was. Bij de eenden bleven de aantallen Grote Zaagbekken, Nonnetjes en Brilduikers erg laag. Steltlopers en meeuwen werden in vrij normale aantallen gezien.

● **Menno Hornman**

Twee verschillende Grutto's op slaapplaatsen; een lastig duo

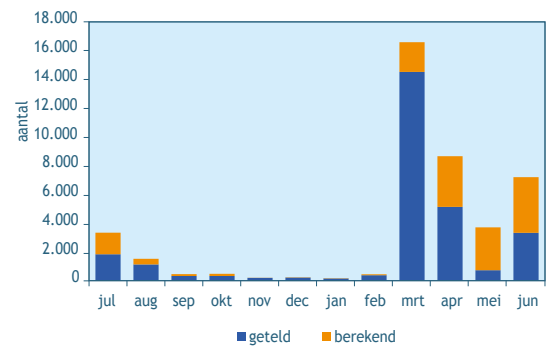
Een deel van de Grutto's die we in het voorjaar zien, behoort tot de IJlandse ondersoort *islandica*. De broedaantallen van deze IJlandse Grutto's nemen al decennia toe, terwijl 'onze' Grutto's (*limosa*) jaar op jaar afnemen. Volgens schattingen zijn er tegenwoordig al meer IJlanders dan Grutto's die op het vasteland van Europa broeden. Bij een watervogel- of slaapplaatstelling hoef je de ondersoorten niet apart te noteren en dat zou ook veel gevraagd zijn. Toch is het interessant om wat wetenswaardigheden over hun aanwezigheid in het voorjaar samen te vatten.

Wintervoorkomen

Bijna alle IJlandse Grutto's broeden in het laagland van IJland in vegetatie van dwergberkjes. Ze overwinteren vrijwel allemaal in West- en Zuid-Europa. De getijdegebieden en natte graslanden langs de Ierse, Engelse en Franse kusten zijn belangrijke winterbolwerken. Zuidelijker zoeken ze zoutpannen in Portugal en Spanje op. Hoewel IJlandse Grutto's meer aan brak en zout water lijken te zijn gebonden dan onze eigen Grutto's, maken ze in Spanje ook gebruik van rijstvelden met zoet water. Ook in Nederland overwinteren jaarlijks Grutto's, waarbij we ervan uitgaan dat het om IJlandse vogels gaat. In de winters van 2011/12 – 2015/16 werden in de maanden november-januari gemiddeld 150-250 exemplaren geteld in watervogelgebieden. Er zijn kleine concentraties in de Zeeuwse delta, waar ze vooral op de schorren langs de Westerschelde en Oosterschelde verblijven. Verder worden er weleens groepjes bij Wieringen, op Texel en in de oostelijke Waddenzee gezien.

Voorjaarsverblijf

In het voorjaar trekt een deel van de in Zuid-Europa overwinterende IJlanders via Nederland naar de broedgebieden. Gruttokenners Gerrit Gerritsen en Wim Tijsen schatten in 2002 dat tijdens het hoogtepunt van de voorjaarstrek 19-28% van de IJlandse Grutto's in Nederland verbleef. Op basis van landelijke tellingen en aflezingen van kleurringen lieten ze zien dat de aantallen IJlanders in de eerste helft van april piekten. Vooral plas-drassituaties langs de IJssel, in Noord-Holland en Noord-Friesland bleken favoriete pleisterplaatsen van IJlandse Grutto's te zijn (Limosa 67: 103-108). Na 2002 is er geen landelijke gruttotelling meer geweest waarbij er gelet is op de verschillen tussen *islandica* en *limosa*, al zijn er wel tellers die pogingen wagen. Daarbij blijkt het telkens erg lastig te zijn om iets te zeggen over het aandeel IJlandse Grutto's van het totale aantal vogels. Op sommige slaapplaatsen, zoals die van de Makkumer Noordwaard (Fr) en de Werkendamse Noordwaard (NB), loopt het

Figuur 1. Maandgemiddelden van overdag getelde Grutto's (geen onderscheid naar ondersoort) in watervogelgebieden in de periode 2011/12 - 2015/16, inclusief bijstellingen.

IJslandse Grutto (man). Vanaf april zijn veel mannetjes IJslander te herkennen aan de grote hoeveelheid zomerveren, die een contrast vormen met het grijze vleugelpaneel. De roestrode kop en borst en de relatief korte snavel zijn op deze foto ook goed te zien.

Foto: Hans Gebuis.

aantal IJslandse Grutto's soms tot honderden exemplaren op. Het hoogste aantal dat is ingevoerd vanaf de start van het Meetnet Slaapplaatsen in 2007, betreft een schatting van 2500 vogels in het Landje van Geijsel bij Ouderkerk aan de Amstel (NH) op 8 maart 2014.

Afname op slaapplaatsen

Kijken we naar de aantallen Grutto's (zonder onderscheid van ondersoorten) die worden geteld bij de landelijke watervogeltellingen, dan zien we dat de voorjaarspiek in maart valt (figuur 1). De vogels die in mei en juni worden gezien, betreffen waarschijnlijk grotendeels regionale broedvogels waarvan het broedsel mislukte. De landelijke slaapplaatsstellingen (zie elders in dit nummer) die sinds 2007 in maart en april worden gedaan, laten een lichte daling zien in seizoensgemiddelden.

Herkenning

IJslandse Grutto's zijn erg lastig te onderscheiden van onze broedvogels. Ze zijn iets kleiner, hebben een wat kortere nek, een ca. 12% kortere snavel en kortere tibia. De

Groepje Grutto's met van links naar rechts: op de achtergrond een man islandica (roestrood), een waarschijnlijk mannetje limosa (oranje in plaats van roestrood) en waarschijnlijk vier vrouwtjes (lange snavels) die nog maar weinig zomerveren hebben. Deze vrouwtjes zijn in feite niet op ondersoort te determineren. Dit geldt ook voor de vogel rechts.

Foto: Hans Gebuis.

geslachten verschillen ook: mannetjes zijn beduidend kleiner dan vrouwtjes, net als bij *limosa*.

Hoewel IJslanders dus kleiner zijn, is dit grootteverschil in het veld erg lastig in te schatten. Mannetjes vallen vanwege hun kleinste maten het snelste op in een groep. In het voorjaar ruien beide ondersoorten Grutto's hun verenkleed naar zomerkleed, waarbij vrouwtjes minder zomerveren krijgen dan mannetjes. Tijdens deze rui tussen februari en juni vervangen IJslandse Grutto's bijna alle lichaamsveren. Ze broeden ongeveer een maand later dan *limosa* en hebben dus meer tijd om te ruien. Vanaf begin april zijn veel IJslanders al verder geruid dan *limosa*.

Al ruiend naar zomerkleed vallen, vooral bij de mannetjes, de volgende kenmerken ten opzichte van *limosa* op:

- Kleur van de kop, nek en borst is roestrood en donkerder.
- De zwarte bandering op de buik en flanken loopt verder door naar het achterlichaam.
- De grondkleur van de nieuwe schouderveren is vaker dieporanje in plaats van oranje/grijs.
- De nieuwe schouderveren vormen vaak een duidelijk contrast met een grijs vleugelpaneel.
- Er worden meer tertials geruid die roestrood met zwart zijn.

Verder lezen

Bij het schrijven van dit artikel is een aantal bronnen geraadpleegd die via sovon.nl/grutto zijn op te zoeken. Verder discussiëren over dit onderwerp kan in het topic op forum.sovon.nl

● **Albert de Jong**

Nieuwe collega's

Paul van Els (36) is na zijn studie Bos- en Natuurbeheer in Wageningen voor langere tijd in het buitenland werkzaam geweest, onder meer verbonden aan natuurhistorische musea in de Verenigde Staten en als gids in de Amazone. Afgelopen jaar stond in het teken van een proefschrift aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij gaat voor Sovon werken als Meetnetcoördinator Slaapplaatsen/adviseur.

Als nieuwe werknemer bij de afdeling Communicatie is Marieke Berman (26) in dienst getreden. Tijdens de docentenopleiding Biologie, specialisatie 'natuurrichting', deed ze onder meer onderzoek naar de trek van Grutto's. Ze gaat zich bezighouden met de Sovon-cursussen en het werven van nieuwe vrijwilligers en zal snel een bekend gezicht worden bij allerlei bijeenkomsten.

Nestonderzoek Huiszwaluw bijna van start; meedoen kan vanuit een tuinstoel

Eén van de activiteiten die we in het Jaar van de Huiszwaluw organiseren is een landelijk onderzoek naar het broedsucces. Er is namelijk maar weinig bekend over de timing en het succes van het broeden van Huiszwaluwen. Ook weten we niet hoe die samenhangen met de omgeving. Brengen Huiszwaluwen die dicht bij moerasgebieden met veel insecten broeden bijvoorbeeld vaker tweede legfels groot? Informatie over nesten is cruciaal om populatieveranderingen beter te begrijpen. Doe je mee? Al vóór de Huiszwaluwen terugkeren naar de kolonies kun je beginnen.

Heel nauwkeurige gegevens over huiszwaluwnesten verzamelen is lastig. Immers, het is haast onmogelijk om bij een natuurlijk nest van een Huiszwaluw herhaalde inspecties te doen op aantallen eieren en jongen zonder het nest te verstoren. Het is dan ook niet verrassend dat er maar op kleine schaal onderzoek wordt gedaan voor het Meetnet Nestkaarten. In de periode 1995-2016 zijn weliswaar van ruim 600 nesten gegevens beschikbaar, maar die komen uit slechts enkele regio's en jaren en betreffen grotendeels kunstnesten. Voor een grotere steekproef is dus een andere aanpak nodig.

Kijken vanaf de buitenkant

Komend voorjaar kun je ons helpen bij het nestonderzoek. Door gedurende het broedseizoen elke week een klein uurtje een aantal nesten van een afstandje te bekijken en te noteren wat er gebeurt, verzamel je zinvolle informatie over het verloop van het broedseizoen. Zo weet je wanneer de vogels hun nest aan het kleien zijn en hoe dit proces verschilt tussen de verschillende typen nesten (oud klei-nest, nieuw klei-nest, kunstnest). Als de eieren gelegd zijn, zie je de oudervogels af en toe

aan- en afvliegen en van broeden wisselen. Wanneer er jongen zijn, vliegen de ouders vaak op en neer met voer. Als je goed luistert en het nest dichtbij is, kun je de kleine jongen horen bedelen in het nest. Op den duur verschijnen er een of meerdere kopjes in de nestopening. Bij de Huiszwaluw is broeden trouwens echt teamwerk: zowel man en vrouw bouwen, bebroeden de eieren en voeren de jongen. Een belangrijke vraag waar we antwoord op willen krijgen is in hoeveel nesten ook een tweede legsel gelegd wordt. Het aandeel tweede legfels zou wel eens heel belangrijk kunnen zijn om de populatie op peil te houden en hangt mogelijk mede af van het voedselaanbod in de omgeving. En uiteraard is het bij elk legsel van belang om te noteren of het nest succesvol was: zijn er uiteindelijk wel of geen jongen uitgevlogen? Het aantal uitgevlogen jongen per nest bepalen wordt niet gevraagd en is vaak ook niet goed mogelijk.

Hoe gaat het in zijn werk?

Met deze manier van het volgen van de huiszwaluwnesten zijn zowel door Theunis Piersma bij zijn kolonie in Gaast (zie ook zijn boek 'Zwaluwen van Gaast') als door

Verzamelen van nestmateriaal (klei).
Foto: Rein Hofman

de Britse tegenhanger van Sovon, de BTO, goede ervaringen opgedaan. Op basis daarvan ontwikkelden we een waarnemingsprotocol en een bijbehorende instructie. We vragen mensen om een kolonie aan een gebouw (of ander type object) te kiezen met één of meerdere nesten die goed waarneembaar zijn vanaf de grond. Uit ervaringen van de Britten blijkt dat je per kolonie niet meer dan 10 nesten tegelijk kunt observeren. Bedenk dat de locatie vanaf half april wekelijks bezocht moet worden, dus een locatie dicht bij huis verdient de voorkeur. Het is echter geen ramp als je een keer een week overslaat door bijvoorbeeld vakantie. Per nest vul je op het waarnemingsformulier elke week het stadium waarin het nest zich bevindt in met behulp van nestcodes. Ga in ieder geval door tot in de loop van september. De resultaten kun je zowel op papier als online doorgeven.

Het kost misschien wat tijd, maar dan heb je ook wat. Wekelijks een momentje genieten van de zwaluwen en tegelijkertijd waardevolle gegevens verzamelen: een win-situatie! Misschien kan het zelfs vanuit je tuinstoel. Lijkt het je leuk om mee te doen? Stuur dan een mail naar huiszwaluw@sovon.nl.

Door even te observeren blijkt al snel of een nest (nog) bezet is.
Foto: Rein Hofman

● **Loes van den Bremer**

> jaarvandehuiszwaluw.nl

Brochure Huiszwaluw zoekt (onder)dak

Bij deze Sovon-Nieuws treft u een brochure aan over de Huiszwaluw. Kolonievogeltellers en andere vogelaars kunnen deze gebruiken als voorlichtingsmateriaal, bijvoorbeeld voor huiseigenaren met een huiszwaluwkolonie. Voor dit doeleinde kunt u de brochure in een beperkte oplage gratis bestellen door een mailtje te sturen naar het Servicecentrum van Vogelbescherming Nederland: info@vogelbescherming.nl.

Nestonderzoek samengevat

- Kolonie uitkiezen en eventueel afspraken met huiseigenaars maken
- Vanaf april wekelijks enkele nesten observeren.
- Nestfase per nest op formulier invullen.
- Onli ne verwerking formulier.
- Ervaringen en tips online uitwisselen op forum.sovon.nl

Meer info op:

> sovon.nl/huiszwaluwnestonderzoek

Meer onderzoek naar de Zwarte Specht

De Zwarte Specht neemt sinds een aantal jaren af in veel gebieden in Nederland. Voor het opstellen van effectieve beschermingsmaatregelen is kennis over de ecologie van de soort essentieel. Met behulp van zenders vergaart Sovon de benodigde informatie over de factoren die van belang zijn voor het voorkomen van Zwarte Specht.

De Zwarte Specht vestigde zich aan het begin van de twintigste eeuw in Nederland en breidde zich vanuit het oosten van het land snel uit. In de loop van de jaren tachtig namen de aantallen op sommige plekken echter af. Rond de eeuwwisseling verdween de Zwarte Specht weer uit de duinstreek, na een aanwezigheid vanaf de jaren zeventig. Het recente atlaswerk bracht aan het licht dat in de afgelopen decennia op veel meer plekken sprake is van een afname.

Doelstellingen

In Nederland is in een aantal Natura2000-gebieden de Zwarte Specht aangewezen als richtlijnsoort, waarbij een instandhoudingsverplichting geldt. Deze verplichting geeft aan hoeveel broedparen er in het gebied zouden moeten zitten. Voor de Zwarte Specht is dat het geval in Drents-Friese Wold, Dwingerveld, Veluwe, Maasduinen en Brabantse Wal.

Maatregelen

De doelstellingen maken duidelijk hoeveel geschikt leefgebied er moet blijven of hersteld moet worden voor bepaalde soorten. Maar wat goed is voor de ene soort, hoeft niet altijd goed te zijn voor een andere soort. Binnen hetzelfde Natura 2000-gebied kunnen doelstellingen en bijbehorende habitattypen met elkaar conflicteren. Hoe los je zo iets op als terreinbeheerder?

Kwaliteit verhogen

Een strategie is om het verlies aan oppervlakte van de ene habitat te compenseren

met het vergroten van de kwaliteit in het andere. Om effectieve maatregelen te kunnen nemen, is het van belang om precies te weten welke kenmerken van het gebied doorslaggevend zijn. Een aantal provincies heeft daarom aan Sovon gevraagd onderzoek te doen naar het terreingebruik van de Zwarte Specht.

Zenderonderzoek

In het bos is het moeilijk om vogels telkens opnieuw te vinden en te volgen, zeker bij een soort als de Zwarte Specht. Dit maakt het lastig het gedrag van individuele vogels over een langere tijdperiode te bestuderen. Zenders met GPS-loggers bieden uitkomst. Hiermee leggen onderzoekers vast welke delen van het bos in de loop van het jaar worden gebruikt en wat de vogels daar doen (foerageren, broeden, slapen, enzovoort). Onderstaand kaartje laat de vliegbewegingen zien van een Zwarte Specht in het Drents Friese Wold in het voorjaar van 2017. Naderhand onderzoeken we de door de vogels bezochte plekken om de kenmerken en eisen van het leefgebied te bepalen.

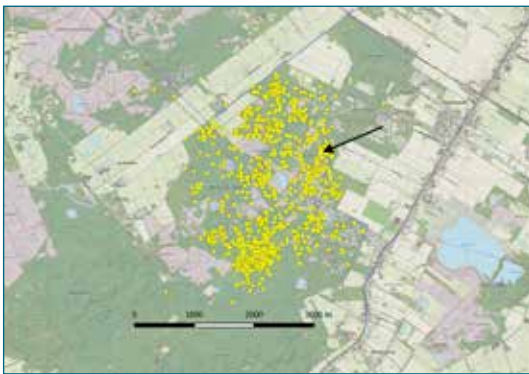
Vervolg

Dit jaar start een tweede zenderonderzoek op de Brabantse Wal. Daarnaast nemen we samen met Stichting Bargerveen en Stichting BioSFeer het voedselaanbod en het dieet van de opgroeiende jongen onder de loep. Zo hopen we nog meer kennis op te doen over het terreingebruik van de Zwarte Specht.

● Willem van Manen & Wolf Teunissen

Hakwerk van Zwarte Specht in typische foerageerhabitat. Foto: Willem van Manen

Figuur 1. Met hulp van zenders is het terreingebruik goed te volgen. In dit voorbeeld de locaties die in voorjaar en zomer van 2017 werden benut door een Zwarte Specht in het Drents-Friese Wold. De pijl geeft de plek van het nest weer.

De gevangen specht (mannetje) met zender op 7 oktober 2016. Foto: Willem van Manen

Elf jaar MUS: meer soorten in de min

In 2007 is het Meetnet Urbane Soorten (MUS) gestart, een project dat zich in een goede deelname mag verheugen. De eenvoudige en weinig tijd kostende opzet van punttellingen in dorpen en steden blijkt succesvol. Hieronder in het kort de resultaten van het elfde jaar. Ook kijken we alvast vooruit naar het nieuwe veldseizoen.

Op moment van schrijven, half februari, zijn de gegevens binnen van bijna 7134 telpunten. Dat is een lichte toename (3%) ten opzichte van een jaar eerder rond hetzelfde tijdstip. De winter voorafgaand aan seizoen 2017 was aan de zachte kant. Half januari viel er echter in de zuidelijke helft van het land sneeuw en lokaal bleef dat bijna twee weken liggen. Tijdens veel nachten vroom het op uitgebreide schaal licht tot matig. Maart was zacht maar april juist weer vrij koud. Mei was extreem warm, zonnig en zeer droog, en dat gold in grote lijnen ook voor juni. Juli was een zeer natte maand.

Opvallende toe- en afnames

De grootste veranderingen ten positieve (>10%) ten opzichte van het voorgaande jaar zien we (oplopend) bij Nijlgans, Witte Kwikstaart, Knobbelzwaan, Boerenzwaluw, Putter, Soepeend, Grote Canadese Gans, Kleine Karekiet, Tuinfluiter en Bonte Vliegenvanger. Vooral de Tuinfluiter is verheugend, omdat deze al tien jaar in een

neergaande lijn zit. In het oog springende afnames (>10%, oplopend) zijn gevonden bij Zanglijster, Gaai, Braamsluiper, Grauwe Vliegenvanger, Goudhaan, Boomklever, Holenduif, Groenling, Bosrietzanger, Grote Lijster, IJsvogel, Sperwer, Spotvogel en Glanskop.

Vooral rode cijfers?

Na elf jaar MUS is er van 84 soorten een trend. Twintig soorten bleven stabiel, maar de balans hieldt over naar de negatieve kant met 37 soorten in de min tegen 27 in de plus. Een sterke afname is gevonden bij Fitis, Staartmees en Kneu. Opvallende soorten met lichte afnames zijn Wilde Eend, Turkse Tortel, Stadsduif, Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Merel, Groenling, Koolmees, Spreeuw, Zwarte Kraai, Vink en Huismus. Bij de groep met lichte toenames bevinden zich diverse trekvogels zoals Tjiftjaf, Grasmus, Zwartkop en Kleine Karekiet, maar ook watervogels die dichtbij huis blijven als Fuut, Meerkoet, Waterhoen en IJsvogel. De sterkste toenames vinden we eveneens vooral onder watervogels, zoals Grauwe Gans en Kuifeend, maar ook Slechtvalk en Halsbandparkiet. De grenzen aan de groei lijken voor Grauwe Gans en Halsbandparkiet overigens wel in zicht. Kijk op sovon.nl/nl/MUS voor de nieuwste Stadsvogeltrends.

Wat is er aan de hand met Merel, Groenling en Fitis

Bij de Merel werd in 2016 voor het eerst het Usutu-virus vastgesteld. Hoewel de soort inmiddels op het laagste niveau zit in elf jaar MUS, lijkt het effect van het virus voorlopig nog niet zo groot. Maar dat verandert misschien. In het ringproject CES was het overlevingsgetal van volwassen Merels in 2017 een stuk lager dan in de twee voorgaande jaren (een effect van Usutu?). In

De Kneu heeft het niet alleen in boerenland zwaar, maar ook in de steden. Foto: Ran Schols

Gaan we in 2018 de gevolgen zien van Usutu op Merels?

Foto: Marcel van Kammen

nazomer en najaar 2017 zijn er veel dode Merels doorgegeven. De indruk van sommige vogelaars is, dat er op dit moment (februari 2018) weinig Merels rondstappen in de parkjes en tuinen. Komend voorjaar gaan we zien of dit breed gedragen wordt.

Een andere aandachtsoort is natuurlijk de Groenling waarbij Het Geel (trichomonose) is vastgesteld. In twee jaar zijn de aantallen in MUS met een derde afgenomen. In Groot-Brittannië werd de ziekte in 2005 vastgesteld; de soort is in de tien jaar daarna met ruim 65% verminderd! Bij de Fitis zullen andere zaken spelen. De soort doet het landelijk niet zo goed (lichte afname in de afgelopen tien jaar), maar is in MUS meer dan gehalveerd. Hij heeft een voorkeur voor struiken en jonge bomen in parken en nieuwbouwwijken. Gemeentes hebben de afgelopen jaren bezuinigd op groenbeheer en (ook vanwege veiligheidsaspecten) veel struiken omgezet in gazons. De Fitis, maar ook andere struweelvogels, lijken daar de tol voor te betalen.

Nieuw seizoen, nieuwe ontwikkelingen

In het komende jaar zijn enkele nieuwe ontwikkelingen te melden. De sinds vorig jaar nieuwe MUS-cursus is op een aantal onderdelen aangepast. Het is handig om vóór de telling te oefenen met herkenning en geluiden. Vorig jaar is door veel tellers gebruikgemaakt van de app Avimap voor tablet en smartphone (Android). Het voordeel is dat je bij thuiskomst, na controle, de resultaten gelijk kunt uploaden. Uiteraard kun je ook nog gewoon noteren in boekje of formulier en invoeren op de website.

Vogelatlas, de temperatuur loopt op

Op 24 november 2018 is het zover. Na drie teljaren en twee schrijfjaren komt alles bij elkaar in een lijvige, kleurrijke publicatie van ruim 600 pagina's waarin de actuele stand van alle winter- en broedvogels te vinden is, met een terugblik over vier decennia. De nieuwe VogelAtlas van Nederland is er bijna!

Schrijfproces

Eind 2016 vroegen we zo'n 150 vogelaars met expertise van één (of meer) vogelsoort(en) om soortteksten te leveren voor de atlas. Een groot deel zegde toe en ging schrijven. Deze winter kwamen de laatste soortteksten binnen en kon het grote redigeren beginnen. Een klusje waarmee de beide redacteuren zich niet hoefden te vervelen.

Succesvolle sponsoractie

Intussen was er nog flink wat geld nodig om het boek uit te brengen. Door een succesvolle soortsponsoractie, gestart in september 2017, kreeg het overgrote deel van de ruim 300 vogelsoorten een supporter. Sommige soorten hebben er zelfs meerdere. Kraanvogel, Patrijs en IJsvogel bleken favoriet, maar ook bijvoorbeeld Zilvermeeuw, Rosse Stekelstaart, Chileense Flamingo en Witoogend mochten zich verheugen in support. In totaal leverde de sponsoractie ruim 30.000 euro op. Daar zijn we heel blij mee. Veel dank aan alle supporters!

Geen boek zonder foto's

Deze wintermaanden zijn ook gebruikt om de mooiste foto's te selecteren die bij de soortpagina's komen te staan. Elke soort krijgt minstens één foto. Daarnaast verdient een aantal foto's een grote spread omdat ze op klein formaat onvoldoende tot hun recht komen. Bijna 70 fotografen hebben werk aangeleverd. Voorwaarde was dat het beeld, liefst recent, in Nederland gemaakt moest zijn. Het gros van de beelden is niet eerder gepubliceerd en zal straks een kleurrijk geheel vormen met de vele kaarten. Wij kunnen niet meer wachten. Jij ook niet?

Landelijke Dag op zaterdag 24 november

Blok deze zaterdag alvast in je (digitale) agenda want dan kun je het boek aanschaffen op de Landelijke Dag. Details over bestelwijze, voorinschrijving, prijs en wellicht ook locatie volgen nog. Hou de Sovon-site in de gaten.

● **Harvey van Diek**

Tuinfluiter deed het goed en doorbrak daarmee de neerwaartse spiraal.
Foto: Marcel van Kammen

Nieuwe tellers welkom: Sovon gaat het land in

De landelijke deelname is goed maar nieuwe deelnemers zijn altijd welkom, vooral in Friesland, Drenthe, Flevoland, Zeeland en Limburg. Hoe beter de deelname, des te meer soorten waarvoor we ook een provinciale trend kunnen berekenen. Tevens kan bij voldoende deelname via de Stadsvogelindicator bekeken worden hoe jouw stad, dorp of gemeente afsteekt tegen de rest van Nederland. Tot april worden MUS-avonden georganiseerd. Voor de locaties en data kijk op sovon.nl/nl/content/agenda-activiteiten

● **Jan Schoppers**

> sovon.nl/MUS

● Een van de redacteuren op zijn rustieke werkplek. Foto: Harvey van Diek

Sinds 1986 komt Arend de Jong (Amsterdam, 1948) de duinen tussen Wijk aan Zee en Schoorl uit op territoria van Bosuilen. Hij heeft daar zijn geheel eigen methode voor ontwikkeld. 'Ik zet een kopstem op en roep naar ze. Maar niet te hard hè. Ik moet geen "superuil" worden die de mannen verjaagt.'

De bosuilenfluisteraar van Castricum

Vogelaars die een Bosuil kunnen nadoen door op hun handen te blazen, die zijn er genoeg. De verrassing is dan ook compleet wanneer Arend de Jong op zijn eerste telpunt uit de auto stapt en een flinke keel opzet. Een paar octaven hoger dan zijn gewone stemgeluid gilt hij naar een onzichtbare ontvanger in de donkere nacht. 'Hoeoeoe hoe, hoehoeoeoeoe!' 'Nu moeten we even een paar minuten wachten', weet De Jong. 'Het is nog vroeg in het seizoen, dus je moet de mannen in de buurt even de tijd geven om hun hormoonspiegel op te bouwen. Ze moeten als het ware even "boos genoeg worden" op die vreemde kerel die ze nu in hun territorium horen.'

Na een minuut of vijf heeft De Jong inderdaad beet. Heel in de verte roept een wat schorre Bosuil terug. Zijn hormonen zijn blijkbaar zó ver opgelopen dat hij even later in een geruisloze vlucht over ons heen komt en in een beuk naast ons gaat zitten. 'Dat schorre heeft niet per se met het begin van het seizoen te maken. Het kan ook gewoon zijn typerende stemgeluid zijn. Er zijn in een seizoen meestal diverse Bosuilen die ik aan hun eigen stemgeluid herken. Al ga ik daar ook weleens de mist mee in. Ik hoorde ooit samen met een van mijn vaste telmaten een Bosuil met een heel eigen geluid. Toen we datzelfde geluid een paar minuten later honderd meter verderop hoorden dachten we zeker te weten: dit is dezelfde uil ... totdat we ze allebei tegelijk hoorden.'

De schorre uil krijgt een eerste kruisje op de nog maagdelijke kaart aan het begin van het seizoen, waarop De Jong naar een volgend punt trekt. Opnieuw zet hij een flinke keel op, om vervolgens in een onbedaarlijke hoestbuit vervallen. 'Ja, dat heb ik soms aan het begin van de avond', lacht hij. Maar hij produceert dan ook een enorm volume. 'Dit geluid draagt makkelijk een kilometer ver', denkt hij.

Deze methode van roepen, wachten, eventueel intekenen en weer verder trekken, hanteert De Jong nu al meer dan vijfendertig jaar. 'Ik experimenteerde er voor het eerst mee in 1966, in het Amsterdamse Bos, waar ik meteen antwoord kreeg van een vrouwtje Bosuil. In 1980 ben ik begonnen met een onderzoekje in het Noord-Hollands Duinreservaat, om te kijken of het zou kunnen werken als onderzoeksmethode. In 1981 werd mijn dochter geboren, dus toen kwam ik eventjes niet aan de uilen toe, maar vanaf 1982 ben ik het systematisch gaan doen, ieder jaar weer. Eerst deed ik alleen het Noord-Hollands Duinreservaat, maar vanaf 1986 ben ik de complete strook duin tussen Wijk aan Zee en Schoorl gaan inventariseren, inclusief de omliggende landgoederen.'

De imitaties van De Jong zijn griezellig goed, al zegt hij zelf dat hij maar wat 'aanklooit'. De Bosuilen denken daar anders over. Geen territorium lijkt aan zijn methode te ontsnappen.

Havik

Meer nog dan om de absolute aantallen, is het De Jong om de trends te doen in zijn data. 'Omdat ik ieder jaar op precies dezelfde manier werk, kan ik veranderingen natuurlijk goed oppikken. Zo zie ik sinds ongeveer 1990 een duidelijke afname van het aantal territoria. Dat valt samen met de opkomst van de Havik in dit gebied. Sinds die Havik in aantal toeneemt, zijn de Bosuilen ook minder gretig gaan roepen. Ze beginnen vooral wat later, omdat een Bosuil die in de schemer al zit te roepen ook erg in de gaten loopt bij jagende Haviken.'

Volgens De Jong wordt de impact van de Havik op de Bosuilen nog onderschat. 'Een Bosuil is natuurlijk een flinke kluit voor een Havik. Wanneer de lekkerste stukken zijn opgegeten, laat 'ie zijn buit waarschijnlijk uit de boom vallen. Daar zullen Vossen zich op de resten storten. Maar een flink deel van de dode Bosuilen die door een Vos gepakt lijken - afgebeten veren - zouden dus eigenlijk wel eens door een Havik gepakt kunnen zijn', veronderstelt De Jong.

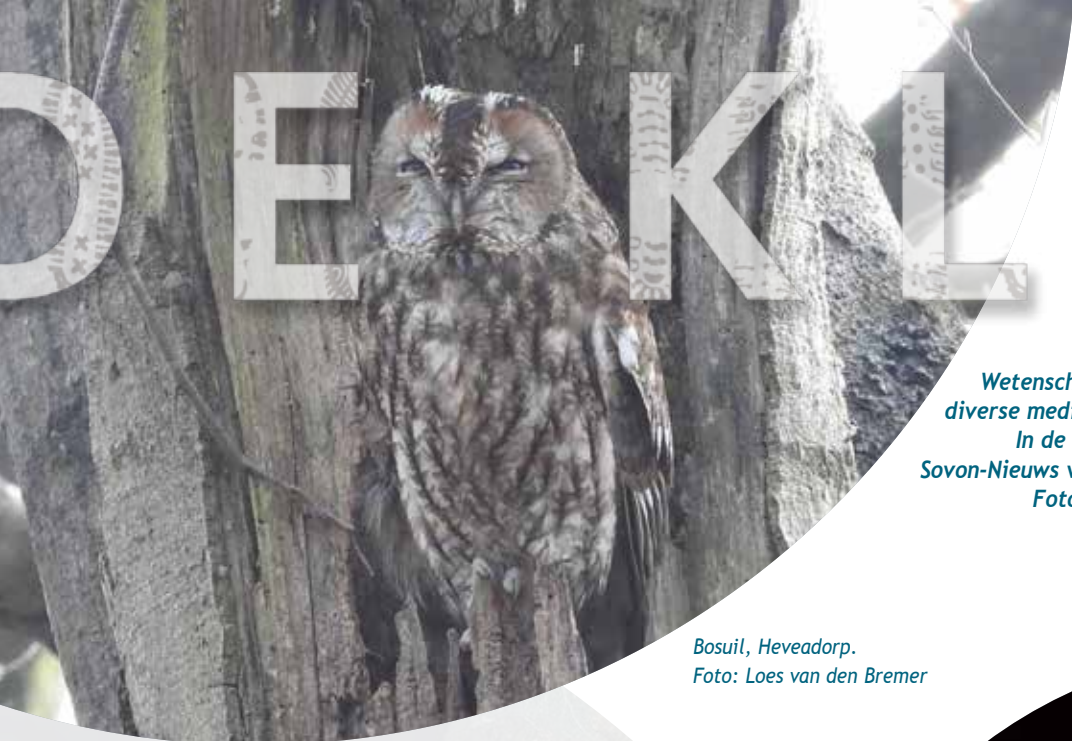
Later is daar ook nog de Boomarter bijgekomen. 'Die is ook duidelijk in opkomst in het Noord-Hollands duin. En Bosuilen en Boomarters liggen elkaar niet, dus daar zullen de uilen ook zeker hinder van ondervinden. Al weet ik dat er verderop in het duin ook een Boomarter huist met maar één oog. Dikke kans dat dat andere oog door een Bosuil is uitgepikt.'

Ook al vindt hij 'dat hij maar wat aanklooit', toch denkt De Jong inmiddels ook aardig in de ziel van de Bosuilen te kunnen kijken. 'Zeker achter de verschillende geluiden aan het begin van het seizoen zit een heel verhaal. De vrouwtjes beginnen vanaf december met opvetten. In de loop van januari of februari gaan ze vervolgens mannetjes testen. Door bedelroepjes te laten horen nodigen ze de man van het territorium uit om muizen voor haar te gaan vangen. En hoe meer muizen hij vangt, hoe meer eieren zij zal produceren. Zie het maar als een vrouw die haar potentiële echtgenoot op zijn loonstrook beoordeelt.'

Verzoening

Bij de paartijd horen weer andere geluiden. 'Het mannetje laat dan een heel langgerekte roep horen. Ik noem dat de verzoeningsroep. Het vrouwtje kan dat beantwoorden met een heel lage versie van de bekende "kli-wiek" roep. Ook dat is een soort vrede-stichten. Bosuilen zijn toch program-

O E K L E I

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto's zijn, tenzij anders vermeld, ook van Rob Buiten

Bosuil, Heveadorp.
Foto: Loes van den Bremer

meerd om alles wat leeft op te eten. Het iets kleinere mannetje zal dus moeite willen doen om zeker te weten dat het vrouwtje niet h m op het dieet zet.'

Al die specifieke geluiden hoort De Jong doorgaans pas halverwege de nacht, vertelt hij. 'Ik denk dat een Bosuil eerst zijn buik vol wil hebben voor hij of zij aan het sociale verkeer begint. Maar omdat ik meestal veel eerder op de avond mijn inventarisatierondjes loop, zal ik de vogels echt uit de tent moeten lokken om ze wat vroeger tot zingen te verleiden.'

Bosuil, Goor.
Foto: Rein Hofman

Slaapplaatstellingen Grutto, Kempphaan en Scholekster

In maart en april staat de slaapplaatstelling van deze soorten op het programma. Vooral wat betreft de Grutto is het altijd weer spannend waar de vogels pleisteren en overnachten. Maar ook voor de beide andere steltlopers die achteruitgaan, is deze telling van belang.

Slaapplaatsen als belangrijke schakels

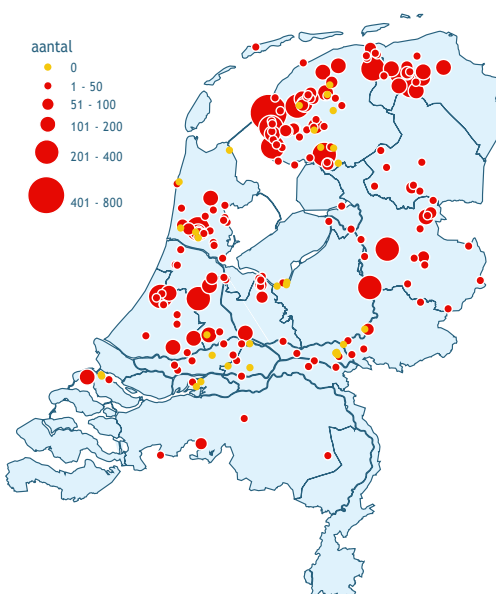
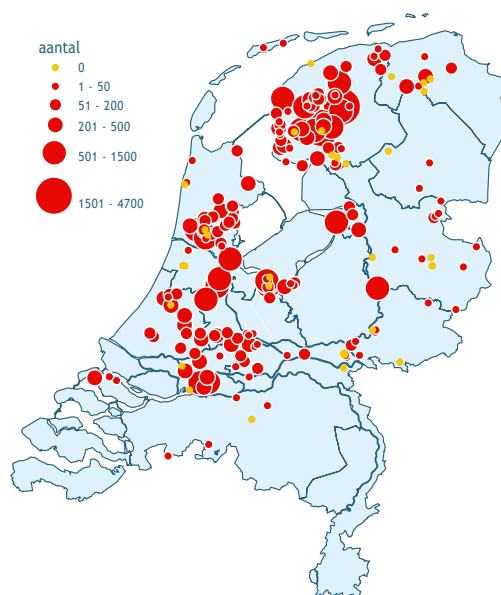
Bescherming van Grutto's en andere steltlopers in Nederland beperkt zich niet tot de percelen waar ze broeden. De plekken waar ze zich in het vroege voorjaar het eerst verzamelen, zijn een belangrijke schakel in de jaarcyclus. Deze locaties, vaak slaapplaatsen in plas-dras situaties, zijn essentieel voor de broodnodige rust en het op peil brengen van de conditie. Het is dus belangrijk dat we weten waar die plekken liggen, hoe gewild ze zijn, of ze onder druk staan, en of ze wellicht nog geschikter gemaakt kunnen worden. Dankzij jullie slaapplaats-

tellingen hebben we dat al aardig in kaart gebracht, en het is belangrijk om deze plekken jaarlijks te blijven volgen.

Resultaten 2017

Vorig jaar zijn in maart en april ruim 350 tellingen doorgegeven van de Grutto. Traditioneel zitten de hoogste aantallen in Friesland, met Wyldlannen de Alde Feanen (4300), Grutte Wielen (1530) en Geaupolder-Graverij (1230) als best bezette locaties. Maar ook in het midden en westen van het land zijn mooie aantallen gevonden, zoals in Eempolders, Buitenvaart Noord

*Grutto's bij de slaapplaats.
Foto: Hans Gebuis*

Figuur 1. Gemiddelde seizoensmaxima van Grutto's (boven) en Scholeksters (onder) per slaapplaats in maart en april 2016 en 2017.

*Kemphanen en Rosse Grutto's op de slaapplaats, Wagejot Texel.
Foto: Harvey van Diek*

(1500), Biesbosch, Polder Hardenhoek (1432) en Ouderkerk a/d Amstel, 'Landje van Geijssel' (1050). In het oosten kon je flinke aantallen zien in Vossemeer-Zuid (550), Veenoordkolk & Teugsekolk, Deventer (540) en Vreugderijkerwaard bij Zwolle (300). Het is interessant om bij zo'n slaapplaats op te letten of er ook IJslandse Grutto's aanwezig zijn (zie elders in dit nummer).

Kemphanen worden vooral gezien in het zuidwesten van Friesland met de hoogste aantallen Grutte Brekken (minimaal 3000). Lytse en Grutte Griene (1900) en Wyldlannen de Alde Feanen (1815). De Scholekster kan in grote delen van het land gezien worden met de beide andere soorten op slaapplaatsen. Maar ook op afwijkende locaties zoals op steigers, kribben en oevers. Kortom genoeg uitdagingen om weer mee te doen. Kijk voor de telrichtlijnen op de soortinfo op de website.

Slaapplaattellers gevraagd

De beide tellingen zijn gepland tussen 10 tot en met 25 maart, met als voorkeursdatum 17 maart - aanvang 18.00 en van 31 maart tot en met 15 april, met als voorkeursdatum 7 april - aanvang 19.30.

De vaste tellers zijn weer geïnformeerd via de mailing. In sommige gebieden en regio's wordt overdag tijdens de watervogeltellingen een flink aantal Grutto's gezien maar ontbreken slaapplaattellers.

lingen. Het gaat om IJsselmeerkust tussen Afsluitdijk en Hoorn, polders ten zuiden van Gouda, tussen Rotterdam en Delft, langs de Oude Maas en in Oude Land van Strijen, langs de Waal tussen Tiel en Gorinchem en de Maas tussen Lithoijen en de Afdamde Maas, Noordwest-Overijssel en het Zuidlaardermeergebied. Kijk voor deze gebieden en elders op de claimkaart: sovon.nl/vacant

● **Paul van Els & Jan Schoppers**

Help mee het broedsucces van de Scholekster te meten

In 2008 organiseerden Sovon en VBN het Jaar van de Scholekster vanwege de dramatische afname van deze langlevende soort. Tien jaar later gaat het nog steeds slecht, al is er wel wat gebeurd. Op veel plaatsen zijn vrijwilligers begonnen met het kleurmerken van Scholeksters, en een groeiende schare vrijwilligers voert de waarnemingen in op wadertrack.nl. Daarnaast is recent een groot onderzoeksproject (CHIRP) gestart om de cumulatieve bijdrage van de vele, meestal negatieve menselijke invloeden in zomer en winter op de scholeksterpopulatie in Nederland te bepalen. Het is duidelijk dat we nog te weinig weten over het broedsucces. Waarschijnlijk komen er onvoldoende jongen groot, maar waaraan dat ligt en waar het nog wel goed gaat, is onbekend. Dankzij weidevogelbeschermers weten we veel over het uitkomen van de legsels, maar niet of de kuikens ook vliegvlug worden. Hoe meer we daarover te weten komen, des te beter. Daarom een oproep aan iedereen om met wat extra inspanning deze kennis-

leemte te vullen. Dat kan door aan te sluiten bij één van de ringgroepen en gericht het broedsucces van individueel herkenbare dieren te volgen. Het kan ook door de lotgevallen van een nest te volgen waar je altijd langsfietst, of nog wat extra BMP-rondes te maken om te zien of er in de vastgestel-

de scholeksterterritoria ook gealarmeerd wordt op het moment dat er jongen zouden moeten zijn. Voor meer informatie, zie chirpscholekster.nl/broedsucces.php. Voor vragen, stuur een email naar bruno.ens@sovon.nl

*Scholeksters op Terschelling.
Foto: Harvey van Diek*

Handboek voor natuurwandelingen

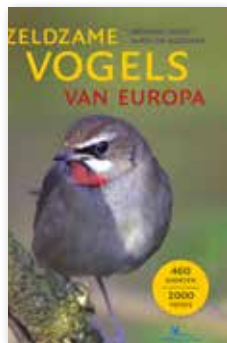

Koos Dijksterhuis laat je kennismaken met uiteenlopende landschappen, elk met zijn eigen planten, bloemen, insecten en zoogdieren. In elk jaargetijde en bij elk weertype valt er weer iets anders te ontdekken. De schrijver attendeert je op wat er zoal te zien is tijdens deze lange wandeltochten. Het ideale natuurboek voor iedereen die graag meer wil waarnemen tijdens het wandelen, maar niet goed weet waar te beginnen.

248 blz., € 19,99; Uitgeverij Atlas Contact

Zeldzame vogels van Europa

Aurélien Audevard en Frédéric Jiguet maakten deze gids met 2000 foto's van 460 (zeer) zeldzame vogelsoorten van Europa. Per soort biedt deze gids een heldere beschrijving met diagnostische kenmerken van het verenkleed, aangevuld met informatie over gedrag, roep en habitat. De foto's laten per soort de verschillende kleden en ook ondersoorten zien. De kaarten geven inzicht in de verspreiding tijdens het broedseizoen en in de winter. Dit is een onmisbare gids voor iedere vogelaar, van de makers van het succesvolle *Alle Vogels van Europa*.

368 blz., € 39,95; Verschijnt eind april 2018 - reserveer alvast via info@knnvuitgeverij.nl

Ongevouwen Kraanvogels in haiku en beeld

In dit boekje vestigt Harke Kuipers de aandacht op de

Kraanvogel, met een selectie van 30 foto's, steeds in combinatie met een haiku. Elke spread is een moment dat iets vertelt over het karakter en gedrag van de Kraanvogel – en regelmatig ook over wat het beeld bij de schrijver oproept. Wie het geduld heeft om het boekje bij elke spread een tijdje open te laten liggen, vindt in elke 17 lettergrepen een heel verhaal.

68 blz., € 10,-; Uitgeverij Het Waait. Verkrijgbaar in de Sovon-webwinkel.

'Fraaie schepsels' - De Grote Stern in Nederland

Deze iconische broedvogel van Nederland is sinds mensenheugenis in onze kustgebieden te vinden. Maar het had niet veel gescheeld of hij was hier volledig verdwenen. Met archieven, direct betrokkenen en ooggetuigen reconstrueert Ed Buijsman 200 jaar geschiedenis van de Grote Stern in Nederland. Door maatschappelijke ontwikkelingen te koppelen aan de roerige aantalsontwikkeling, is dit geen klassieke vogelmonografie maar een standaardwerk dat een breder lezerspubliek bedient en een helder en prachtig

geïllustreerd overzicht geeft van de ontwikkeling van het Nederlandse kustlandschap in de afgelopen eeuwen.

208 blz., € 29,95 (NatuurHistorisch Museum Rotterdam); Uitgeverij Matrijs

De Zilvermeeuw

De Zilvermeeuw roept bij veel mensen weerstand op, gevoed door vooroordelen. Als soort hij misschien opportunistisch, maar individuen blijken heel traditioneel. Kees Camphuysen beschrijft het leven van de Zilvermeeuw aan de hand van 12 jaar onderzoek op Texel, waarbij hij individuele vogels als persoonlijkheden leerde kennen. Deze persoonlijke kennis, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, maakt dit boek tot een buitengewoon leesbare inleiding in de wereld van een veel voorkomende, maar weinig begrepen vogel. Niemand mag zich na lezing nog op vooroordelen beroepen.

288 blz., € 21,99 (Actieprijs van 8 maart tot en met 31 mei: € 15,-); Uitgeverij Atlas Contact

De onsterfelijke Nachtegalen

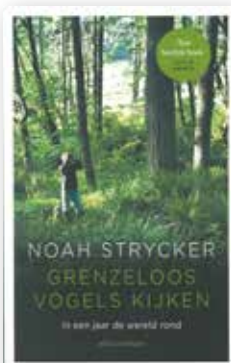
Aaldrik Pot, wonend op het zand in Norg en Barbara de Beaufort, wonend op de Groningse klei bij Zandweer, beschrijven de alledaagse verschuivingen in de natuur in een enthousiast dagboek in brieven. Beleef je die dagelijkse portie natuur anders als je je ervaringen vertelt aan iemand die de plek waar je woont wel kent, maar er niet vaak komt? Ga je daardoor beter kijken en ook preciezer schrijven? Wat gebeurt er op dezelfde dag op een andere plek, op andere grond?

224 blz., € 18,50; Uitgeverij kleine Uil

Grenzeloos vogels kijken

Noah Strycker beschrijft hierin zijn Big Year 2015, waarin hij met rugzak, verrekijker en tickets over de wereld reisde om in één jaar 6042 vogelsoorten te kijken. Hij kampt met bloedzuigers, chronisch slaapttekort, vertragingen, overstromingen en autopech. Behalve ecologische verwoestingen ziet hij ook pogingen om de natuur te redden. Maar het belangrijkste zijn de ontmoetingen met gepassioneerde vogelaars en zijn waarnemingen van iconische vogels. Door die vogels achterna te reizen krijgt hij een uniek beeld van de wereld die we met elkaar delen en van de inspanningen om zeldzame soorten te beschermen.

330 blz., € 24,99; Uitgeverij Atlas Contact

De Greidhoeke

De Greidhoeke is een eeuwenoud cultuurlandschap tussen Leeuwarden, Franeker, Bolsward en Sneek. In de kern liggen drie reservaatgebieden, kruidenrijke graslanden, die door Natuurmonumenten worden beheerd en van belang zijn voor grote aantallen weidevogels neerstrijken. Jeroen Wiersma beschrijft deze wereld, waar natuurwaarde en cultuurhistorie hand in hand gaan en brengt de Greidhoeke in kaart voor bewoners en bezoekers, die dit bijzondere stukje Fryslân willen ontdekken.

176 blz., € 17,95; Uitgeverij Matrijs

Grote Zilverreigers als stormslachtoffer

Op 3 en 18 januari 2018 raasden er zware stormen over het land, met de meeste schade in respectievelijk het noordwesten en midden van het land. Toen vijf dode Grote Zilverreigers onder slaapplaatsen gevonden werden, met gebroken poten en vleugels, wilden we weten of dit incidenten waren. Daarom is een mail gestuurd naar vogelaars die slaapplaatsen van deze soort tellen.

We ontvingen reacties over 16 slaapplaatsen; hier waren geen dode vogels gevonden, al werd soms gezien dat exemplaren letterlijk het bos uit werden geblazen. Zesmaal werd gemeld dat de vogels tijdens de storm niet in bomen sliepen, zoals normaal, maar in de luwte, vaak laag of op de grond. Op twee locaties werden omgewaaide bomen op de slaapplaats gemeld.

Het lijkt er dus op dat de stormen geen dramatische slachting hebben veroorzaakt. De locaties met stormslachtoffers liggen relatief dicht bij elkaar (binnen 18 km) en in deze regio werden op beide dagen opvallende windvlagen gemeten (KNMI). Dat Grote Zilverreigers slachtoffer werden van zware (ruk)winden, komt waarschijnlijk doordat ze relatief licht van gewicht zijn (rond 1000 gram), vergeleken met bijvoorbeeld Blauwe

Reiger (1500) en Aalscholver (2300). Grote Zilverreigers lijken daarmee windgevoeliger dan de andere beide soorten. Met dank aan Harry Fabritius, Chris Heideveld, Bauke Homma, Charlotte Matthijsse, René Oosterhuis, Johan Poffers, Yvonne Rabe, Henk Ruiten, Piet Solleveld, Marian Sponselee, Warner Jan de Wilde, Peter de Boer en Hans van Heijningen.

Overigens blijft het nuttig om dode vogels door te geven op de Sovon-website (onder vogel-en-zoogdiersterfte), omdat dit inzicht verschaft over de mortaliteit.

● Jan Schoppers

*Dode Grote Zilverreiger na storm,
18 januari 2018, Montfoort.
Foto: Peter de Boer.*

ARAGON Naturreizen

Vogelreizen Spanje:

Extremadura & Gredos, 14 t/m 21 april 2018
Menorca, 25 april t/m 02 mei 2018
Pyreneeën & Ordesa, 30 juni t/m 07 juli 2018
Tarifa, vogeltrek+, 15 t/m 21 sept. 2018
Z-Portugal, 26 september t/m 06 okt. 2018
Z-Spanje, Iberische lynx, 19 t/m 25 jan. 2019
Extremadura winter, 09 t/m 15 februari 2019

Vakantiehuis in Sipán (Huesca), Spaanse Pyreneeën.

www.aragonnatuur.com

Vogelreizen met Kees Woutersen: (0034)619123999

Barmsijzen kleuren deze winter

Grote Barmsijs, Oosterwolde Fr.
Foto: Ruurd Jelle van der Leij

Heb jij ze ook gezien, de barsmsijzen? Deze winter kenmerkte zich door een invasie van barsmsijzen, met name de uit het noorden afkomstige Grote Barmsijzen. Vanaf oktober vorig jaar werd duidelijk dat er forse aantallen barsmsijzen op zoek waren naar nieuwe voedselbronnen. De aantallen liepen snel op in november en december. En ze kunnen van ver komen, zo blijkt.

Waarneming.nl en Trektellen.nl

De eerste meldingen kwamen uit oktober, de bulk arriveerde in november en december. Op Waarneming.nl liep de kaart van Nederland vanaf november dusdanig vol dat er duidelijk sprake was van een invasie. De Grote Barmsijs werd in november in afgerond 380 atlasblokken en in december in 620 atlasblokken waargenomen. Ook op Trektellen.nl liepen de aantallen in november heel snel op, met de piek in de week van 19 november. Gedurende de hele winter bleven de aantallen duidelijk hoger dan andere jaren.

Sovon-tellingen

Tijdens de PTT-tellingen in de tweede helft van december 2017 werden in totaal 1855 barsmsijzen doorgegeven (1231 als barsmsijs spec., 584 als Grote Barmsijs en 40 als Kleine Barmsijs). Daarmee schart deze telling zich in het rijtje van goede invasiejaren zoals 1988 (1821 exemplaren) en 1995 (1429), maar blijft het wel achter bij 2005

(2390) en het ongekennde invasiejaar 1986 (4304).

Vreemde eend in de bijt

Het gros van de barsmsijzen had betrekking op Grote Barmsijzen, een geringer deel op Kleine Barmsijzen. Determinatie is trouwens best lastig, tenzij de vogels onder gunstige omstandigheden goed bekeken kunnen worden. Dat er in het kielzog van de invasie ook af en toe een echt zeldzame barsmsijs gezien wordt, bleek wel toen er in diverse groepjes een Witstuitbarsmsijs gevonden werd. Deze kenmerkt zich vooral door de zeer lichte onderdelen, waaronder een spierwitte stuit ter grootte van een suikerklontje. Op een onopvallend industrieterrein in Arnhem zat er dagenlang eentje in een groep van zo'n 35 Grote Barmsijzen. Ook uit 12 andere atlasblokken zijn meldingen gekomen, waarbij niet altijd duidelijk werd of het daadwerkelijk om een Witstuitbarsmsijs ging. Zoals gezegd: barsmsijzen kunnen lastig zijn.

Ze komen (soms) van ver

Dat Grote Barmsijzen van ver kunnen komen, blijkt uit een ringvangst op 24 december 2017 op Skagen in Denemarken. Een gevangen Grote Barmsijs bleek een Chinese ring te dragen en was geringd op 3 november 2016 op zo'n 7000 km van de vangplek. Ook in ons land zijn al barsmsijzen in het veld gezien met een ring om, maar deze zijn – voor zover bekend – nog niet afgelezen. Een uitdaging voor vogelaars met een goede camera?

● Harvey van Diek

Een zeldzaamheid tussen de (Grote) Barmsijzen: een Witstuitbarsmsijs op de onderste draad. Foto: Jorick van de Westeringh

De Witstuitbarsmsijs liet zich wekenlang fraai bekijken in Arnhem.
Foto: Jorick van de Westeringh

Experience the big adventure with an ease.

ZEISS Victory Pocket

ZEISS Victory Pocket 8x25 and 10x25

The most compact premium binoculars from ZEISS

The new Victory® Pocket promise high performance in all kinds of outdoor applications. Despite their amazingly light-weight construction, their high magnification and FL-lenses with ZEISS T* multi-layer coating help them to deliver brilliant image quality. The asymmetrical folding makes it particularly compact.

www.zeiss.com/sports-optics

agronatura
 www.agronatura.nl
 085-7853820
 info@agronatura.nl

Vogel- en natuurreizen
 Specialist in Noordoost Polen

Groepsreizen
Vogelreis Biebrza en Bialowieza **4 mei**
Kanoreis Biebrzamoerassen **18 mei**

Individuele reizen
Oerbos Bialowieza incl. Wit-Rusland
Biebrzamoerassen
 met eigen vervoer, fiets of kano

Maatwerk
Natuurreizen groepen of individueel

Ook vogelreizen op verzoek in
 Engeland/Schotland
 Spanje
 Roemenië
 Hongarije
 Zweden

Lid van:

BLUE ELEPHANT

Dè specialist voor
 privé reizen
 kleine groepen

Vogelreizen
 Natuurreizen
 Fotografiereizen

www.blue-elephant.nl

BirdingBreaks.nl
 Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

Reis in 2018 met ons mee!
 100+ groepsreizen
 22 fotoreizen
 55 expeditiecruses
 20 weekenden in Nederland

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN 2018:

Zweden in het vroege voorjaar
 €1495,-
 19 april '18

Roemenië - Donaudelta
 €1550,-
 20 mei '18

Georgië, Batumi
 €1850,-
 27 april '18

Noord-Spitsbergen: IJsberenspecial EXPEDITIECRUISE
 Vanaf €3150,-
 29 mei, 4, 5, 12, 15, 19, 22 en 29 juni '18

Ameland - Waddentour ism Vogelbescherming
 €360,-
 27 april '18

Spitsbergen
 €1695,-
 17 juni '18

China - Sichuan en Tibetaans Plateau
 €3795,-
 3 mei '18

West-Papoea - Paradijsvogels!
 €7250,-
 16 juli en 1 aug '18

Georgië - Specialiteiten van de Kaukasus
 €2195,-
 4 mei '18

Peru - Kust, Andes, Manu en Amazone
 €6295,-
 6 sept '18

Noord-Griekenland
 €1795,-
 7 mei '18

Polen, oerbossen en moerassen
 €1495,-
 10 mei '18

Armenië
 €1895,-
 15 mei '18

Zeiltocht Rottum!
 - Waddentour ism Vogelbescherming
 €845,-
 7 sept '18

Brazilië
 €4595,-
 9 sept '18

Marokko
 €2125,-
 17 okt '18

Zuid-Afrika
 €3550,-
 30 okt '18

Madagaskar
 €4495,-
 15 nov '18

Vraag de gratis reisgids aan!

www.birdingbreaks.nl
 T (020) 779 20 30
 E info@birdingbreaks.nl

Verrekijkers & Telescopen

opticron

Traveller BGA ED

De Traveller BGA ED zet de standaard voor 32mm veldkijkers; Helderder, scherper en net zo licht en klein als een pocketkijker. Deze serie is zowel geschikt voor de liefhebber als de serieuze gebruiker. Prijzen vanaf €399

ES 80 GA ED v4

Door de ontwikkeling en productie in Japan, levert de nieuwe ES 80 GA ED v4 een optische kwaliteit, die de beste is in haar prijsklasse en dankzij de Dual-speed scherpstelknoppen beschikt deze scope over een snelle en uiterst precieze scherpstelling. Body prijs is €819

Verdere informatie vind je op www.opticron.nl, email sales@opticron.co.uk of neem contact op met je lokale dealer.

Foto Fransen, Amsterdam 020 6650471

Foto Rooijmans, Budel 0495 494890

Ringfoto Focus, Den Haag 070 3638398

Foto Sipkas, Groningen 050 3128684

Foto Rembrandt, Maastricht 043 321 3903

Focus Optiek, Middelburg 0118 625310

Vogelinformatiecentrum, Texel 0222 316249

Ringfoto Focus, Voorburg 070 3863519

Kijk Uit Verrekijker, Zwolle 038 4213697

Opticron, Unit 21, Titan Court, Laporte Way, Luton, Beds, LU4 8EF, UK Tel: +44 1582 723559 www.opticron.nl

JE VINDT ONZE PRODUCTEN BIJ
EXCLUSIEVE SPECIAALZAKEN EN ONLINE
OP SWAROVSKIOPTIK.COM

CL COMPANION DE VRIJHEID OM MEER TE BELEVEN

Altijd bij de hand - en altijd klaar voor gebruik. De indrukwekkende optische prestaties van de nieuwe CL Companion staan garant voor unieke momenten die je nooit zult vergeten. Met zijn compacte en intuïtieve ontwerp begeleidt deze elegante verrekijker je op al je ontdekkingen. Kies uit drie toebehorenpackages om je persoonlijke stijl te ondersteunen.

SEE *THE* UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

veldshop.nl

Een goede voorbereiding is het halve veldwerk
bestel uw veldwerkmateriaal op www.veldshop.nl

Limosa 90 - 2

Artikelen:

- Kerkuilen en hun dieet in natuurgebied De Onlanden voor en na de vloed (W. van Boekel)
- Broedvogels van het coulisselandschap van Noordoost-Fryslân in heden en verleden (E. Oosterveld e.a.)
- Verandering in de timing van de najaars-trek van de Fitis op Schiermonnikoog in 1969-2010 (E. Nieboer e.a.)

Korte bijdragen:

- Individuele herkenning van over winterende Pontische Meeuwen (R.J. van der Leij)
- Commensaal foeragerende Dodaarzen bij Wilde Eenden (A. de Baerdemaeker)

En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren, een verslag van het 'Ganzensymposium: Beheersen? Beheren?' van de Nederlandse Ornithologische Unie en recensies van nieuwe vogelboeken

Verwacht in één van de volgende nummers:

Het verdwijnen van Bonte Kraaien, Zwarte Zee-eenden bij Camperduin, Grote Zilverreigers in het land van Maas en Waal, nestkastselectie Steenuilen, gezenderde Roek, terreinkeuze pleisterende Watersnippen in graslanden, hybride ganzen in Nederland, vermeende zomerschade Grauwe Ganzen, Rode Lijst doortrekkers en overwinteraars, broedsuccessen Ooievaars en meer!

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 058-2164166.

Limosa 90 - 3

Artikelen:

- Een onverwachte concentratie van Zwarte Zee-eenden in de Hollandse kustzone in een gebied met hoge dichtheden van geschikte schelpdieren (R. Fijn e.a.)
- Terreinkeuze van pleisterende Watersnippen op vochtige graslanden tijdens de voor- en najaars-trek (F. Nijland e.a.)
- Rode en Oranje Lijst voor doortrekkende en overwinterende vogels in Nederland (A. van Kleunen e.a.)

En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren, een verslag van de themadag 'Jong geleerd, oud gedaan' van de Nederlandse Ornithologische Unie en recensies van nieuwe vogelboeken.

Verwacht in één van de volgende nummers:

Opmars van de Rode Wouw in Nederland, aantallen en voedsel Oeverpiepers in Saeftinghe, het verdwijnen van Bonte Kraaien, Soepganzen in Groningen, Grote Zilverreigers in het land van Maas en Waal, gezenderde Roek, hybride ganzen in Nederland, 30 jaar broedvogels Amsterdamse Waterleidingduinen, vermeende zomerschade Grauwe Ganzen, nestkastselectie Steenuilen, broedsuccessen Ooievaars en meer!

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 058-2164166.

MeoPro 8x42 HD

BESTE
KOOP
roots

- 8X32 HD € 499,-
- 10X32 HD € 519,-
- 8X42 HD € 549,-
- 10X42 HD € 579,-
- 8X56 HD € 639,-

Alle **MeoPro HD** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld. Fluoride lenselementen zorgen voor ongekende resolutie en helderheid.

Zonder concessies te doen aan optische- en mechanische kwaliteit levert de **MeoPro HD** een **imponerend beeld** voor een betaalbare prijs.

EUROPEAN
OPTICS
since
1933

Technolyt[®]

Stilaan minder Staartmezen

De Staartmees is zo'n soort waar bij sommige vogelaars het woord 'schattig' in de mond nemen. Sociale beestjes zijn het in ieder geval. In de winter blijven de ouders met hun jongen als groep bij elkaar, soms aangevuld met naaste familieleden die hebben geholpen bij het grootbrengen van de jongen. Zulke helpers (doorgaans mannen die hun broer ontlasten) verloren hun eigen nest en zijn kennelijk niet te beroerd om bij te springen.

Een staartmezenest kan zich in dichte struiken laag bij de grond bevinden, maar net zo goed hoog in een dennenboom. In april zijn druk roepende Staartmezen met veertjes en stukjes mos in het fijne snaveltje de aanwijzing voor de nabijheid van een kunstig nest in aanbouw. In mei of juni kun je beide ouders voedselvluchten naar het nest zien maken.

Broedvogeltellers zien echter steeds minder Staartmezen die zulk gedrag vertonen. De soort breidde zijn broedareaal in de afgelopen veertig jaar uit naar Noord- en West-Nederland. Toch ging dat niet gepaard met een landelijke toename in broedvogelaantallen. Integendeel: sinds 1990 halverden de aantallen bijna in de BMP-telgebieden. Vooral op de hoge zandgronden is er een afname. In steden en dorpen zien MUS-tellers ook iets minder Staartmezen.

Het is voornamelijk gissen naar duidelijke oorzaken van deze teruggang, die zich ook voordoet in Noordwest-Duitsland en Frankrijk. In de bebouwde kom worden er steeds meer struiken vervangen door tegels en gazon, en verdwijnt er dus broedhabitat. Maar waarom verdwijnt de Staartmees stilaan uit het buitengebied?

● *Albert de Jong*

*Vliegvlugge jonge Staartmezen in nest.
Foto: Jan Butter*

